

બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રાણ - પ્રથમખંડ

પ્રશ્નપત્ર - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૫)

રવિવાર, ૧ માર્ચ, ૨૦૨૦

કુલ ગુણ : ૧૦૦

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં
(✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ -પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાંકરવી.

વિભાગ - ૧ : 'બ્રહ્મવિદ્યાના અમૂલ્ય ગ્રંથો' તૃતીય આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૩

પ્ર.૧ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓)
નિશાની કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની
કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

(૧) ૧, ૩ (૨.૭.૬/૬૮)

(૨) ૨, ૩ (૨.૫.૪/૪૭)

(૩) ૧, ૩ (૩.૪/૮૨)

(૪) ૨, ૩ (૩.૬.૨/૮૫,૮૬)

પ્ર.૨ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (પંદરેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય
તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. શ્રીજીમહારાજ : આત્મા - પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર (૨.૪.૨/૪૦-૪૨) શ્રીજીમહારાજની નિર્વાસનિકતા, નિર્દોષતા, સમતા અને સ્થિતપ્રજ્ઞતાની સ્થિતિ, દૈહિક અને માનસિક ભૂમિકા સુધીની નથી; પરંતુ આત્મા-પરમાત્માના સાક્ષાત્કારમૂલક છે. કેટલીકવાર દૈહિક અથવા તો માનસિક રીતે પણ વિષયોનો ત્યાગ કર્યો હોય, પરંતુ વિષયોનો યોગ થાય તો પાછું બંધન થાય. જો વિષયના મૂળ જીવ સાથે વળગેલાં હોય, તો જ્યાં સુધી વિષયનો યોગ ન હોય, અથવા તો અતિશય ભૂંડા દેશકાળાદિકનો યોગ ન હોય, ત્યાં સુધી તો નિર્વાસનિક, નિર્દોષ જ જણાય; પણ જ્યારે યોગ થાય ત્યારે બંધન થયા વગર રહે જ નહિ. અગાઉ જણાવ્યા પ્રમાણે નારદાદિક મોટા મોટા વિષયના યોગ પહેલાં તો નિર્વાસનિક જેવા લાગતા હતા, પણ વિષયનો યોગ થયા પછી તેમાં તેઓ લેવાઈ ગયા, કારણ કે તેમનામાં વિષયનાં અવ્યક્ત બીજ પડ્યાં હતાં. આ બધા મોટા મોટા સમાધિનિષ્ઠને દેહે કરીને ત્યાગ તો હતો, તપ અને દેહદમન પણ હતું, તેમ છતાં આત્મા-પરમાત્માના સાક્ષાત્કાર વગર અતિ ભૂંડા દેશકાળાદિકને યોગે કરીને કે વિષયના સંપર્કથી તેઓ વિક્ષેપને પામ્યા. તેથી મહારાજ મોટામોટાનાં દૃષ્ટાંત આપીને આત્મા-પરમાત્માની સ્થિતિ વગર વિઘ્ન આવી શકે છે તે સમજાવતાં ગઢડા પ્રથમ ૨૩માં કહે છે : “એવી રીતની સ્થિતિ જ્યાં સુધી થઈ નથી ત્યાં સુધી ભગવાનનો ભક્ત છે તોપણ તેને માથે વિઘ્ન છે. અને જો એવી સ્થિતિમાં શિવજી નો’તા વર્તતા તો મોહિનીસ્વરૂપમાં મોહ પામ્યા અને એવી સ્થિતિમાં બ્રહ્મા નો’તા વર્તતા તો સરસ્વતીને દેખીને મોહ પામ્યા અને એવી સ્થિતિમાં નારદજી નો’તા વર્તતા તો પરણ્યાનું મન થયું અને ઈન્દ્ર તથા ચંદ્રાદિક તેમને જો એવી સ્થિતિ નો’તી તો કલંક લાગ્યાં.” શ્રીજીમહારાજ વિષયના યોગમાં પણ આકાશની જેમ અત્યંત દૃઢપણે નિર્લેપ રહ્યા. પોતાની આવી દૃઢ નિર્લેપ સ્થિતિની વાત કરતાં તેઓ કહે છે : ગઢડા મધ્ય પદ - ‘અમારી કોરનું ઠીક ભાસે છે જે, ગમે તેવા ભૂંડા દેશ-કાળાદિકનો યોગ થાય પણ કોઈ રીતે અમારું અંતઃકરણ ફરે નહિ.’ ગઢડા મધ્ય ૩૩ - ‘જે દિવસ અમારા હૈયામાં ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત વિના બીજે ક્યાંઈ હેતુ જણાશે તો અમે એમ માનીશું જે, અમે અમારી સ્થિતિમાંથી ડગ્યા, પણ અમને એવો નિશ્ચય છે જે, અમે એ સ્થિતિમાંથી ડગીએ જ નહિ.’ ઉપરોક્ત સંદર્ભો પરથી ખ્યાલ આવે છે કે મહારાજની નિર્વાસનિક સ્થિતિને ભૂંડા દેશકાળાદિકે કરીને લૂણો લાગે તેમ નથી. તેમાં કોઈ પ્રકારની ઓટ આવે તેમ નથી. આવું ક્યારે શક્ય બને ? જો તેઓ કાં તો માયાથી પર સાક્ષાત્

પુરુષોત્તમ નારાયણ હોય (લોયા ૧૩, ગઢડા મધ્ય ૪) અથવા તો તેમને આત્મા-પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર હોય (ગઢડા પ્રથમ ૨૩, ગઢડા મધ્ય ૩૦), તો જ આવી દૃઢ નિર્લેપ સ્થિતિ શક્ય બને. અહીં કદાચ કોઈ મહારાજને ભગવાન તરીકે ન સ્વીકારી શકે, તોપણ તેમને આત્મા-પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર તો સિદ્ધ જ હતો એમ તો સ્પષ્ટપણે માનવું પડે તેમ છે. પોતાની આવી દૃઢ અનાસક્ત સ્થિતિ અને સમતાનું રહસ્ય આત્મા-પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર છે એવું સ્પષ્ટપણે જણાવતાં તેઓ ગઢડા મધ્ય ૧૩માં કહે છે : “તે આ જે એમ મને વર્તે છે તેનું શું કારણ છે ? તો મારી ઈન્દ્રિયોની જે વૃત્તિ છે તે પાછી વળીને સદા હૃદયને વિશે જે આકાશ છે તેને વિશે વર્તે છે અને તે હૃદયાકાશને વિશે અતિશય તેજ દેખાય છે. જેમ ચોમાસાને વિશે આકાશમાં વાદળાં છાઈ રહ્યાં હોય તેમ મારા હૃદયને વિશે એકલું તેજ વ્યાપી રહ્યું છે. અને તે તેજને વિશે એક ભગવાનની મૂર્તિ દેખાય છે તે અતિ પ્રકાશમય છે અને તે મૂર્તિ ઘનશ્યામ છે, તોપણ અતિશય તેજે કરીને શ્યામ નથી જણાતી, અતિશય શ્વેત જણાય છે... તે મૂર્તિને અમે પ્રકટ પ્રમાણ હમણાં પણ દેખીએ છીએ.” મહારાજને આવો સાક્ષાત્કાર છે તેથી જ તેઓ ગઢડા પ્રથમ ૬૪ અને ગઢડા મધ્ય ૧૩માં કહે છે: “અમે તમને જે આ વાત કરીએ છીએ તે પ્રત્યક્ષ દેખીને કરીએ છીએ.” અથવા

૨. વચનામૃતની વિલક્ષણ વિશેષતા : મૌલિક અર્થઘટનો (૨.૭.૪/૬૩-૬૪) શ્રીજીમહારાજે પોતાની સર્વજ્ઞતા અને અનુભૂતિના આધારે શાસ્ત્રોના ગૂઢ શબ્દોના રહસ્યાર્થને પોતાની આગવી રીતે મૌલિક અર્થઘટન કરી સચોટ રીતે મૂલવ્યા છે. એવી જ રીતે શાસ્ત્રોનાં મૂળ બીજ રૂપે, સૂક્ષ્મ રૂપે રહેલાં અસ્પષ્ટ રહસ્યો વધુ વ્યાવહારિક બને, વિશેષ જીવનોપયોગી બને, તેવી રીતે એમને સ્પષ્ટતાપૂર્વક વિશદ કરીને સમજાવેલા છે. શાસ્ત્રોની અનેક વાતોને તેમણે મૌલિક અર્થઘટનો કરીને જે રીતે સમજાવેલી છે, તે સર્વગ્રાહી દૃષ્ટિકોણથી વિચારતાં વિશેષ પ્રતીતિકર લાગે છે. અહીં એક સંદર્ભ વિચારીએ. ‘ધર્મ’ની વ્યાખ્યા અનેક દાર્શનિકોએ, આચાર્યોએ અને ધર્મગુરુઓએ જુદી જુદી રીતે આપી છે. ‘સદાચાર એ જ ધર્મ’ આ ભાવાર્થની વ્યાખ્યા મહારાજને પણ માન્ય છે. તેમ છતાં તેમણે ‘ધર્મ’ શબ્દની એક વિશિષ્ટ વ્યાખ્યા ગઢડા મધ્ય ૯માં સમજાવી છે. તેઓ કહે છે, “માટે બુદ્ધિમાનને તો ભગવત્સ્વરૂપનું બળ અતિશય રાખ્યું જોઈએ. એ બળ જો લેશમાત્ર પણ હોય તો મોટા ભયથી રક્ષા કરે. તે પણ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું છે જે - ‘સ્વલ્પમપ્યસ્ય ધર્મસ્ય ત્રાયતે મહતો ભયાત્’ એ શ્લોકનો એ અર્થ છે જે ‘ભગવત્સ્વરૂપના બળનો લેશમાત્ર હોય તે પણ મોટા ભય થકી રક્ષાને કરે છે.’ અહીં મહારાજ સ્વધર્મ શબ્દનો અર્થ ભગવાનના સ્વરૂપનું બળ એવો કરે છે. ગીતાના ઉપરોક્ત શ્લોકની વ્યાખ્યા કરનારા બધા જ આચાર્યોએ બહુધા ‘કર્મયોગરૂપી સ્વધર્મ’ એવો અર્થ કર્યો છે. હવે સદાચારરૂપી કે કર્મયોગરૂપી સ્વધર્મ પોતે જ વિપરીત સંજોગોમાં ટકી શકતો નથી, તો પછી તે આપણી રક્ષા ક્યાંથી કરી શકે ? પણ ધર્મના ધારક, ધર્મના આધાર એવા ભગવાનનું બળ જ કોઈ પણ સંજોગોમાં રક્ષા કરી શકે છે. તેથી શ્રીજીમહારાજે ‘સ્વધર્મ’ શબ્દનો કરેલો અર્થ સવિશેષ સાર્થક અને યોગ્ય લાગે.

૩. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની સેવાભાવના (૩.૬.૨/૯૧-૯૨) અધ્યાત્મના રાહ પર ચાલનાર મુમુક્ષુના જીવનમાં તપ, ત્યાગ, વૈરાગ્ય અને દેહના અનાદરની સાથે સાથે સેવાની તત્પરતા પણ હોવી જોઈએ, એવું ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પોતાના વર્તન દ્વારા સૌને શીખવ્યું છે. એમણે મહારાજ, સંતો, ભક્તોની તથા મંદિરોની સેવા કરવાની એક પણ તક જતી નથી કરી. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી સાધુ થયા પછી મુક્તાનંદ સ્વામી, આત્માનંદ સ્વામી, કૃપાનંદ સ્વામી વગેરે મોટેરા સદ્ગુરુઓની સાથે ફરતા. એમની સેવાભાવનાથી સૌ એમની માગણી કરતા. એ વખતે પોતે ઝોળી માગી લાવતા, સૌ સંતોને જમાડતા. સૌની સેવા કરતા. વિશેષે કરીને તો જ્યારે કોઈક સંતો બીમાર પડતા ત્યારે મહારાજને અને અન્ય સૌ કોઈને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી યાદ આવતા. તેમને બીમાર સંતોની સેવા સોંપતા. સ્વામી પણ મહિમા અને ઉત્સાહથી બીમાર સંતોની સેવા કરતા. કારિયાણીમાં બીમાર પડેલા ઓગણીશ સંતો અને વડતાલમાં બીમાર પડેલા ૧૮ સંતોની બધા જ પ્રકારની ખૂબ જ સેવા કરી. ક્યારેક તો બીમાર સંતોની સાથે સાથે બીજા સાજા સંતો પણ પોતાનાં કપડાં, ગોદડીઓ વગેરે ધોવા માટે સ્વામીને આપી દેતા. સ્વામી એ વખતે કોઈ પણ પ્રકારની રાવ-ફરિયાદ વગર એ સેવા કરતા. ક્યારેક ઉગ્ર સ્વભાવવાળા કોઈક સંત બિમાર પડે તો તેમની સેવામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી સિવાય બીજું કોઈ ટકી શકે નહિ. સ્વામી ખંતથી એમના સ્વભાવો સહન કરીને પણ સેવા કરતા. એક વખત સ્વામી સંતો-હરિભક્તોના સંઘ સાથે ચોમાસામાં ભાલ પ્રદેશમાંથી પસાર થતા હતા. વરસાદને કારણે ગારો ખૂબ હતો. આ ગારો જોડે ચોંટી જવાથી સૌના જોડા ભારેખમ થઈ ગયા હતા. સ્વામીએ સૌના જોડા કઢાવી નંખાવ્યા અને

ગાતરિયામાં મુકાવી એ પોટલું પોતે ઉપાડીને સૌને હળવા કર્યાના આનંદ સાથે ગારો ખૂંદતાં ખૂંદતાં આગળ વધ્યા. સ્વામીએ જૂનાગઢ મંદિરના બાંધકામ વખતે પણ ખૂબ સેવા કરી. મંદિરના મહંત બન્યા પછી પણ તેઓ નાની-મોટી બધી જ સેવા કરતા. ખેતરમાં જઈને સૌ સાથે કાંકરા વીણતા, ઘાસના પૂળા બાંધતા. મંદિરમાં પણ સૌ સાથે પડિયાં વાળતા અને ચોક પણ સાફ કરતા. એટલે જ તો તેમણે તરણેતરના બાવાઓને કહ્યું હતું કે અમારે ત્યાં તો સેવા કરે તે મહંત. તેઓ મંદિરમાં હરિભક્તો આવે તો એમની સેવા-સરભરા કરતા, કરાવતા. તેમણે જૂનાગઢ તાબાનાં કેટલાંય ગામડાંઓમાં વિચરણ અને પધરામણી કરીને સેવા તથા કથાવાર્તા દ્વારા હજારો હરિભક્તોના ભાવ પૂરા કર્યા હતા. આમ, સ્વામીએ વિવિધ પ્રકારની સેવા કરીને ગહન સેવાયોગ સહજતાથી સિદ્ધ કર્યો હતો. અથવા

૪. **અનેક વચનામૃતોના સારરૂપે કરેલી વાતો (૩.૭.૨/૧૧૯-૧૨૦)** ઘણી વાતોમાં વચનામૃતના સંદર્ભનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી, તેમ છતાં તેમાં એક અથવા ઘણાં વચનામૃતનાં સાર, રહસ્ય કે સિદ્ધાંતરૂપ ઉપદેશનો નિર્દેશ જરૂર જોવા મળે છે. જેમ કે, “મહિમા સમજવાનું કારણ તો એવા ભગવદીનો પ્રસંગ છે.” (સ્વા.વા. : ૧/૧), (ગઢડા પ્રથમ ૧, ૨૧, ૫૧) “ભગવાનના કર્યા વિનાનું પાનડું પણ કોઈનું હલાવ્યું હલતું નથી.” (સ્વા.વા. : ૧/૪) (ગઢડા પ્રથમ ૩૭, ૭૪, ૭૮) “મોક્ષના દાતા તો ભગવાન ને સાધુ એ બે જ છે.” (સ્વા.વા. : ૧/૨૦), (ગઢડા મધ્ય ૨૧, ૫૯; વરતાલ ૧૦) “વિષયનું જે સુખ છે તે કરતાં આત્માનું સુખ બહુ અધિક છે ને તે કરતાં ભગવાનનું સુખ એ તો ચિંતામણિ છે.” (સ્વા.વા. : ૧/૨૬), (સારંગપુર ૧, લોયા ૧૮, પંચાળા ૧; ગઢડા મધ્ય ૧; વરતાલ ૮, ૧૬; ગઢડા અંત્ય ૨૭) “આપણે તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ એ ચારે વાત રાખવી.” (સ્વા.વા. : ૧/૩૧), (ગઢડા પ્રથમ ૧૮, ૨૧; ગઢડા મધ્ય ૩૨, ૬૫) “નિર્વિકલ્પ સમાધિ થાય તોપણ વિષય ન ટળે.” (સ્વા.વા. : ૧/૩૭), (વરતાલ ૧૭, ૨૦; ગઢડા અંત્ય ૧) “સર્વ કરતાં ઉપાસના સમજવી એ મોટું સાધન છે.” (સ્વા.વા. : ૨/૨), (ગઢડા પ્રથમ ૫૬, ૬૧; ગઢડા મધ્ય ૩૫; ગઢડા અંત્ય ૩૬) “હમણાં જણાતું નથી, પણ આપણને ભગવાન મળ્યા છે માટે કૃતાર્થ થયા છીએ.” (સ્વા.વા. : ૪/૮), (લોયા ૭; ગઢડા મધ્ય ૧૩) અહીં મૂકેલ દરેક વાતમાં જે કહ્યું છે તે તેની સામે મૂકેલાં વચનામૃતોનાં સાર-રહસ્ય અને સિદ્ધાંત રૂપે છે. અહીં તો ફક્ત નમૂના રૂપે જ થોડીક વાતો મૂકી છે, પરંતુ આ હકીકત પ્રાયઃ દરેક વાત માટે સત્ય છે. વાતો વાંચતી વખતે એવું જ જણાયા કરે કે મહારાજના ઉપદેશોને જ સાર રૂપે સરળ ભાષામાં સમજી રહ્યા છીએ.

પ્ર.૩ પ્રમાણ પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : કૌંસમાં આપેલ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ ન લખ્યો હોય તો પણ ગુણ આપવો.

૧. “નિર્વાસનિક થયાનું કારણ તે આવી વાત સાંભળવી તે છે કે વૈરાગ્ય છે ?” (૨.૬.૨/૫૪)
- જ. નિત્યાનંદ સ્વામી (પ્રામાણિક સંપાદકવૃંદ) (૫૨)
૨. “વિદ્યાઓ તો ઘણી છે, પણ ભણવા જેવી તો બ્રહ્મવિદ્યા છે.” (૧.૧/૪)
- જ. અનેકવિધ વિદ્યા માટે મનુષ્યબુદ્ધિની ક્ષમતા (૩)
૩. “વચનામૃતમાં બધા જ શબ્દો આવી જાય છે. કોઈ વાત અવિદ્વાન રાખી નથી.” (૨.૩/૨૧)
- જ. ગુણાતીત ગુરુઓના અભિપ્રાયો (વચનામૃત વિશે અભિપ્રાયો) (૨૦)
૪. “બીજાથી તો આટલી પ્રવૃત્તિમાં વાતું થાય નહિ.” (૩.૪/૮૨)
- જ. દુર્લભ વાતોના કરનારા પણ દુર્લભ (૮૧) (વાતોની મહત્તા વિશે સ્વામીએ ઉચ્ચારેલાં વચનો) (૭૯)
૫. “ત્યાર પછી માઘ માસમાં, કરું પારાકકૃષ્ણ કહેવાય;” (૨.૪.૨/૩૧)
- જ. તીવ્ર તપસ્યા અને દેહનો અનાદર (૩૦) (શ્રીજીમહારાજ : બ્રહ્મવિદ્યાના યથાર્થ જ્ઞાતા અને અનુભવી) (૨૬)
૬. “માહાત્મ્યનો ઓથ લઈને મૂળગો પાપ કરવા થકી ડર નહિ એવો જે હોય તે તો દુષ્ટ છે, પાપી છે.”
- જ. જીવોના કલ્યાણાર્થે શુદ્ધપણે વર્તાવવાનો આગ્રહ (૨.૫.૩/૪૭, ૪૫)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. વાતોનું સામર્થ્ય જણાવતાં સ્વામીએ પ્રકરણ ૧/૨૩૧માં શું કહ્યું છે ? (૩.૪/૮૦)
- જ. આ વાતું તો અનંત સંશયને છેદી નાખે એવી પુરુષોત્તમ ભગવાનની છે.

૨. બેલાં ઘડતા જાગા ભક્તને સ્વામીએ શું પૂછ્યું ? (૩.૬.૩/૧૦૭)
- જ. પથ્થર ઘડો છો, પણ ભગવાનની અખંડ સ્મૃતિ રહે છે કે નહિ ?
૩. કોને ક્યાંય પ્રીતિ રહેતી નથી ને તે સ્વતંત્ર થાય છે ? (૧.૩/૮)
- જ. જેણે ભગવાનનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે, તેને અમારી પેઠે જ પંચવિષયમાં ક્યાંય પ્રીતિ રહેતી નથી ને તે સ્વતંત્ર થાય છે.
૪. ઉપાસના સમજાવતાં સ્વામી પ્રકરણ : ૨/૧૬૮ની વાતમાં શું કહે છે ? (૩.૭.૪/૧૨૭)
- જ. ઉપાસના સમજવી જે, કોટાનકોટિ ભગવાનના અવતાર જે શ્રીકૃષ્ણ, રામચંદ્ર, વાસુદેવ, નરનારાયણ ઇત્યાદિક સર્વેના કારણ મહારાજ છે.
૫. ગઢડા અંત્ય ૨૮માં બ્રહ્માનંદ સ્વામી, શુકમુનિ તથા સુરોખાયર એ ત્રણેયને શ્રીજીમહારાજ કયો પ્રશ્ન પૂછે છે?
- જ. તમે જેણે કરીને પાછા પડી જાઓ એવો તમારામાં કયો અવગુણ છે ? (૨.૬.૨/૫૬)
૬. ‘સેવા’ની મૌલિક વ્યાખ્યા કરતાં સ્વામી શું કહે છે ? (૩.૭.૨/૧૨૩)
- જ. મોટા એકાંતિકની અનુવૃત્તિ મન, કર્મ, વચને રાખવી, એવી બીજી કોઈ સેવા નથી.
- પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર વિસ્તૃત નોંધ લખો. (પચીસ થી ત્રીસ લીટીમાં)
(કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી દ્વારા બ્રાહ્મીસ્થિતિનું ઘડતર (૩.૬.૩/૧૦૨-૧૦૪) જેમ કુશળ શિલ્પી અણઘડ પથ્થરને ઘડીને સુંદર મૂર્તિ તૈયાર કરે છે, તેમ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પથ્થર જેવા જડ, પશુ, જેવા પામર અને પાપના પર્વત જેવા જીવોનું પરિવર્તન કરીને, યોગ્ય ઘડતર કરીને એમને સાચા માણસ બનાવ્યા છે. એમના અંતરમાંથી દુર્ગુણો અને આસુરી વૃત્તિઓ દૂર કરીને, સદ્ગુણોની સુંગધ પ્રસરાવી છે. એમના હૃદયમાંથી અજ્ઞાનનાં અંધારાં ઉલેચીને જ્ઞાનનાં અજવાળાં પાથર્યાં છે. જેમ કે ૧. લીલાખા ગામના મૂંજા સૂરુ શિકારના ખૂબ શોખીન અને વ્યસની, દારૂ-માંસનું ભક્ષણ એ એમનો દૈનિક ક્રમ. ભરવાડોનાં ઘેટાં-બકરાં રોજ ઉપાડી જઈને નાળિયેરની જેમ વધેરી નાખતો. સ્વામીએ એને વાતો કરીને વર્તમાન ધરાવીને માનવતાના પાઠ શીખવ્યા. ૨. બાબરિયાવાડના માણસા ગામનો વાલેરો વરુ બહારવટે ચડેલો. આસપાસનાં ગામની વસ્તીને રંજાડે, મારે, લૂંટે, ત્રાસ આપે. હળ હાંકતા નિર્દોષ ખેડૂતને મારી નાખે અને પરણવા જતા વરરાજાની હત્યા કરીને જાનને લૂંટી લે. એ રસ્તે પસાર થતા સ્વામીશ્રી અને સંતોને લૂંટવાનો પ્રયાસ કરનાર વાલેરો વરુ સ્વામીશ્રીની દૃષ્ટિમાં ઝડપાઈ ગયો. સ્વામીશ્રીની પ્રેમપૂર્ણ અને તર્કબદ્ધ વાતોથી તે વીંધાઈ ગયો. સ્વામીએ એને દાનવમાંથી માનવ બનાવ્યો. ૩. માળિયાનો રામો હાટી પણ એવો જ ભરાડી જીવ. એ બધા જ કુલક્ષણથી પૂરો અને શૂરો, પરંતુ સ્વામીશ્રીની વેધક અને મર્મસભર વાતોથી કુલક્ષણો મૂકવા માટે પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થઈને એણે વર્તમાન ધરાવ્યાં. ૪. કામરોળ ગામના દરબાર દાજીભાઈ પણ દારૂ, માંસ, અન્ય વ્યસનો અને વ્યભિચાર જેવાં કુલક્ષણોથી ભરપૂર હતા. રોજ કેટલાંય ચકલાંની જીભ કપાવીને ખાવાનો એમનો નિત્યક્રમ હતો. સ્વામીશ્રીએ વાતો કરી આવા પાપના પર્વત ને ઓગાળીને સન્માર્ગ વાળ્યો. આવા તો કંઈ કેટલાય આસુરી જીવોનો આસુરીભાવ ટાળીને એમનાં અનેક વ્યસનો, દૂષણો, કુટેવો અને કુલક્ષણો દૂર કરીને એમના અંતરમાં માનવતાના દીવા પ્રગટાવ્યા. ધીરે ધીરે આવા જીવોને વાતો કરી કરીને માનવતાથી પણ આગળ ગતિ કરાવી દેવત્વ અર્પ્યું. અરે ! ત્યાંથી પણ આગળ વધારી સંસાર રંગ ઉતારીને અધ્યાત્મના રંગે રંગ્યા. બ્રાહ્મીસ્થિતિના માર્ગે ચાલતા અને દોડતા કરી દીધા. એટલે જ તો એક વખત ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ આચાર્ય રઘુવીરજી મહારાજને કહ્યું હતું, “મહારાજ ! આ જૂનાગઢની ખેંગારવાવ સોરઠના સત્સંગીઓનાં માથાં વડે ભરવી હોય તો ભરી દઉં, એવો સત્સંગ સૌને સમજાયો છે.” આમ, સ્વામીશ્રીએ કથાવાર્તાના અખાડામાં આજ્ઞા-ઉપાસનાની દૃઢતાવાળા, સર્વ પ્રકારે સેવા-સમર્પણ કરનારા તથા પરસ્પર સંપ-સુહૃદભાવથી વર્તનારા સંતો-હરિભક્તોનો એક બહુ જ મોટો સમુદાય તૈયાર કર્યો હતો. જે જીવો સારા હતા, સંસ્કારી હતા, મુમુક્ષુઓ હતા; તેમને પણ અવારનવાર વાતોના ટાંકણે ટકોર કરી, જાણપણું આપી, સાવધાન કરીને કસરમાત્ર ટાળી બ્રહ્મરૂપ કર્યા છે. ઉપેન્દ્રાનંદ સ્વામી, ઘનશ્યામદાસ સ્વામી, ધોલેરાના મહંત વાસુદેવચરણ સ્વામી જેવા સેંકડો સંતોની કસરમાત્ર ટાળીને સુખિયા કરી દીધા. બોટાદના શિવલાલ શેઠ, વસોના વાઘજીભાઈ, ઉપલેટાના લાલાભાઈ, કમીગઢના રયો દેસાઈ, હામાપરના કરસન બાંભણિયો, ચાડિયાના

રામ ભંડેરી, બગસરાના વેલો સથવારો, લોધિકા અને ગણોદના અભયસિંહ દરબાર જેવા હજારો ગૃહસ્થ હરિભક્તોનું આધ્યાત્મિક ઘડતર કર્યું હતું. સ્વામીશ્રીની કથાવાર્તાના આ જ અખાડામાં આચાર્ય રઘુવીરજી મહારાજની સર્વે ગ્રંથો ઓગળી ગઈ અને સ્વામીરૂપ થઈ ગયા, અમદાવાદના કેશવપ્રસાદજી મહારાજનો રજોગુણ જતો રહ્યો, જાગાભક્ત સ્વામીની આંતર-બાહ્ય સર્વે ઉપાધિઓ ટળી ગઈ. ભગતજી મહારાજનું એવું તો બપ્તર ઘડાઈ ગયું કે ટોચો જ ન વાગે. વળી, સ્વામીશ્રીએ મહારાજના મળેલા ભાયાત્માનંદ સ્વામી, શુકાનંદ સ્વામી, મુક્તાનંદ સ્વામી, પ્રેમાનંદ સ્વામી જેવા સમર્થ સદ્ગુરુ સંતોને પણ મહારાજના સર્વોપરીપણાની વિશેષ દૃઢતા કરાવી હતી. સોરઠના તો સેંકડો સંતો અને હજારો હરિભક્તોને વાતો કરીને પોતાના અક્ષરબ્રહ્મપણાની અને મહારાજના સર્વોપરીપણાની નિષ્ઠા દૃઢ કરાવીને શુદ્ધ ઉપાસના દ્વારા એ સૌને માટે આત્યંતિક મુક્તિનાં દ્વાર ખોલી આપ્યાં. આમ, ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પોતાના યોગમાં જે કોઈ આવ્યા તેમની શ્રદ્ધા અને મુમુક્ષુતા પ્રમાણે વાતો કરીને, સંસારી રંગ ઉતારીને, અધ્યાત્મનો રંગ ચડાવ્યો; એમની જીવદશા ટાળીને બ્રાહ્મીસ્થિતિ કરાવી.

૨. **વચનામૃતમાં સર્વે શાસ્ત્રોનાં સાર-રહસ્ય-સિદ્ધાંતની વાતો (૨.૨/૧૭-૨૦)** હિન્દુ ધર્મમાં બ્રહ્મવિદ્યાના અનેકાનેક આધ્યાત્મિક ગ્રંથો છે. પ્રાચીન, મધ્યકાલીન અને અર્વાચીન આવા ગ્રંથોની સંખ્યા અપાર છે. ભારતના વિવિધ પ્રાંતની વિવિધ ભાષામાં ગદ્ય કે પદ્ય શૈલીમાં આજ સુધી અધ્યાત્મ વિશે ખૂબ લખાયું છે. અહીં તો આવા ધાર્મિક કે આધ્યાત્મિક ગ્રંથોનો મહાસમુદ્ર છે. ચાર વેદોની એક લાખ શ્રુતિઓ છે, અઢાર પુરાણોના લગભગ સાડા ચાર લાખ શ્લોકો છે. મહાભારતના એક લાખ શ્લોકો છે. આ ઉપરાંત વિવિધ રામાયણો, ઉપપુરાણો, ઉપવેદો, સ્મૃતિગ્રંથો, ધર્મગ્રંથો, દાર્શનિક ગ્રંથો અને આ સર્વે ગ્રંથો પર લખાયેલાં ભાષ્યો, ટીકાઓ, વૃત્તિઓ અને વ્યાખ્યાઓનો કેટલો મોટો સરવાળો થાય ? વિશાળ કદનાં સેંકડો શાસ્ત્રોમાં રહેલા કરોડો શબ્દોમાંથી આપણા જીવને ઉપયોગી શબ્દ શોધવાનું આપણા માટે મુશ્કેલ છે. તેથી શાસ્ત્રોનું સારત્ત્વ શોધવું તે અમાસની રાત્રે ઊંડી અંધારી ગુફામાંથી કાળી વસ્તુ શોધી લાવવા જેવું કઠણ કામ છે. અનેક વખત શ્રીમદ્ ભાગવતની કથા કરનાર દીનાનાથ ભટ્ટને પણ ૧૮,૦૦૦ શ્લોકમાંથી મોક્ષનો શ્લોક ક્યો છે તે ખબર ન હતી ત્યારે મહારાજે એ શ્લોક બતાવ્યો ત્યારે દીનાનાથ ભટ્ટ બોલ્યા, “મહારાજ ! મેં ૧૮,૦૦૦ શ્લોકોનો પાઠ કેટલીય વાર કર્યો છે, શ્રીમદ્ભાગવતની કથા પણ અનેકવાર કરી છે, પણ મારા મોક્ષના શ્લોકની મને ખબર ન હતી, તે આપે કૃપા કરીને બતાવ્યો. મહારાજ ગઢડા મધ્ય ૩૮માં કહે છે, “ગમે તેવો શાસ્ત્રી હોય, પુરાણી હોય, અતિશય બુદ્ધિવાળો હોય, તે પણ સાંભળીને તે વાતોને નિશ્ચય સત્ય માને ને હા પાડે, પણ તેને કોઈ રીતે સંશય ન રહે જે, ‘એ વાર્તા એમ નહિ હોય.’ એવી રીતે જે કહી દેખાડવું તેનું નામ રહસ્ય કહેવાય.” સર્વે શાસ્ત્રોમાંથી આવું ‘રહસ્ય’ કાઢી આપવું, કહી દેખાડવું તે ઘણું કઠણ છે. મહારાજે વચનામૃતમાં જે કંઈ વાતો કરી છે તે સર્વે શાસ્ત્રોનાં સાર-સિદ્ધાંત રહસ્યરૂપ છે. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયની સ્થાપના કર્યા પછી પણ તેઓ અવારનવાર સર્વે સત્શાસ્ત્રોનું વાંચન કરતા, અને સંતો-ભક્તો પાસે વાંચન કરાવીને સાથે સાથે તે શાસ્ત્રોમાંથી રહસ્યરૂપ, પરમસિદ્ધાંતરૂપ અને સારભૂત વાતો કરતા. તેની પ્રતીતિ નીચેના સંદર્ભોથી થયા વગર રહેતી નથી. ગઢડા મધ્ય ૧ - “વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ, ઇતિહાસ એ સર્વે ગ્રંથો એ જ ગલિતાર્થ છે... આ જે અમે વાત કરી છે તે સર્વે શાસ્ત્રોનું રહસ્ય છે.” ગઢડા મધ્ય ૮ - “ચાર વેદ, સાંખ્યશાસ્ત્ર, યોગશાસ્ત્ર, ધર્મશાસ્ત્ર, અઢાર પુરાણ, ભારત, રામાયણ અને નારદપંચરાત્ર એ આદિક સર્વ શાસ્ત્રો એ જ સિદ્ધાંત છે.” ગઢડા મધ્ય ૨૧ - “જેટલા કલ્યાણને અર્થે વ્યાસજીએ ગ્રંથ કર્યા છે તે સર્વે શાસ્ત્રમાં એ જ સિદ્ધાંત છે અને જીવના કલ્યાણને અર્થે પણ એટલી જ વાત છે જે, આ સર્વે જગત છે તેના કર્તા તો એક ભગવાન છે.” ગઢડા મધ્ય ૨૮ - “આ વાર્તા જે અમે કરી છે તે કેવી છે, તો વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ આદિક જે જે કલ્યાણને અર્થે પૃથ્વીને વિશે શબ્દમાત્ર છે, તે સર્વેનું અમે શ્રવણ કરીને તેનું સાર કાઢીને આ વાર્તા કરી છે. તે પરમ રહસ્ય છે ને સારનું પણ સાર છે.” ગઢડા અંત્ય ૧૦ - “વેદ, પુરાણ, ઇતિહાસ અને સ્મૃતિ એ સર્વે શાસ્ત્રમાંથી અમે એ સિદ્ધાંત કર્યો છે જે; જીવ, માયા, ઈશ્વર, બ્રહ્મ અને પરમેશ્વર એ સર્વે અનાદિ છે.” વચનામૃતોમાં જે વાતો છે તે ફક્ત શાસ્ત્રોનો સરવાળો કે સંકલન નથી, પરંતુ સર્વ શાસ્ત્રોનાં પરમ રહસ્ય અને સિદ્ધાંતરૂપ છે. મહારાજ ગઢડા મધ્ય ૧૧માં કહે છે, “જો ધર્મ, અર્થ ને કામસંબંધી જે ફળની ઇચ્છા તેનો ત્યાગ કરીને તેનાં તે શુભ કર્મ જો ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે કરે તો એ જ શુભ કર્મ છે તે ભક્તિરૂપ થઈને કેવળ મોક્ષને અર્થે થાય છે.” આ ત્રણ લીટીમાં ગીતાના સાંખ્યયોગ, કર્મયોગ, જ્ઞાનકર્મસંન્યાસયોગ, કર્મસંન્યાસયોગ અને ભક્તિયોગ

એમ પાંચ અધ્યાયનાં સાર-રહસ્યનો સમાવેશ થઈ જાય છે. આવાં તો અનેક વચનામૃતોનાં અનેક વચનો છે કે જેમાં અનેક શાસ્ત્રોનાં પરમ રહસ્ય, સાર અને સિદ્ધાંત સમાયાં હોય. આ રીતે સર્વે સત્શાસ્ત્રોનાં સાર, રહસ્ય અને સિદ્ધાંતરૂપ વચનામૃત એક અદ્વિતીય આધ્યાત્મિક ગ્રંથ છે.

વિભાગ - ૨ : ‘શાસ્ત્રીજી મહારાજ’ વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર ભાગ - ૧ - નવમી આવૃત્તિ, જુલાઈ, ૨૦૧૪

નોંધ :- (૧) પ્રશ્ન: ૬ થી ૮ માટે અત્રે આપેલા ઉકેલપત્રમાં ફક્ત મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીની રજૂઆત તથા વિચારધારા પ્રમાણે ગુણ આપી શકાય. મુદ્દાની સામે આપેલા અંક ગ્રંથનો ભાગ અને પાના નંબર દર્શાવે છે. (૨) અત્રે આપેલા પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના આધારે તૈયાર કરેલા હોવાથી તે જ પ્રસંગો માન્ય ગણવા. તે સિવાયના પ્રશ્નને અનુરૂપ પ્રસંગો પરીક્ષાર્થીએ લખ્યા હોય પણ અત્રે આપેલા ન હોય તો તે પેપર ઉપર કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરવા માટે પ્રશ્ન નંબર સાથે નોંધ મૂકવી.

પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં)
(કુલ ગુણ : ૧૨)

નોંધ : બે પ્રસંગ વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ જ લીટીમાં ઉલ્લેખ હોય તેવા બીજા ચાર પ્રસંગ સાથે કુલ છ પ્રસંગ હોવા જરૂરી છે.

૧. સારંગપુર મંદિરનું સંકલ્પ બીજ - તેના નિર્માણમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજ અને સંતો-ભક્તોનો પુરુષાર્થ (‘સારંગપુરના મંદિરની મહંતાઈ’થી ‘મહારાજ વર અને સ્વામી અણવર’ સુધીના પ્રસંગો)
૧. અહીં ત્રણ શિખરનું મંદિર મને દેખાય છે. ૨૧૦
૨. સારંગપુરમાં મંદિર કરવાનો સંકલ્પ. - અમે આજ મોટા મંદિરનું ખાત કરીએ છીએ. - શ્રીજીમહારાજ ૩૪૮
૩. મોતીભાઈ સારંગપુરમાં મંદિર કરવું છે તેનું કીર્તન બનાવો. ૩૪૮-૩૫૦
૪. સારંગપુરમાં મોટા મંદિરના પગરણ - સારંગપુરના હરિભક્તોની પ્રાર્થના. ૩૫૬-૩૫૭
૫. સારંગપુરમાં પીઠાખાયરના ઓરડાની ખરીદી ઝવેરલાલભાઈ, ભૂધરભાઈ, રામચંદ્રભાઈ વગેરેએ મળીને કરી. ૩૫૭
૬. લીમડીના દિવાન સાહેબનો જમીન ખરીદીમાં સહકાર. ૩૫૭-૩૫૮
૭. સારંગપુર મંદિરમાં બાંધકામ વખતે એક સંત ધામમાં ગયા. શાસ્ત્રીજી મહારાજે મનુષ્યભાવ બતાવીને મંદિર કરવાનું માંડી વાળવાની વાત કરી. ત્યારે એક વૃદ્ધ સાધુ હરિદાસજીની હિંમત, વિશ્વાસ અને સ્વામીશ્રી પ્રત્યેનો દિવ્યભાવ જોઈ સ્વામીશ્રી અતિશય રાજી. ૩૬૩-૩૬૪
૮. સારંગપુરમાં સત્યુગ. ૩૭૦
૯. પીઠાખાયરના ઓરડામાં પટમૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા - એક મણના કંસારમાંથી આખું ગામ જમાડ્યું. ૩૭૩-૩૭૪
૧૦. અહીં તો સર્વોપરી મંદિર થશે અને શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજ મધ્ય મંદિરમાં બિરાજશે - કોઠારી પ્રભુદાસ ૩૭૪
૧૧. સારંગપુરનો ભંડાર કરવા કોઈ જવા તૈયાર થાય તેને નારાયણ મુનિ જેવા નિષ્કામી કરી દઉં - શાસ્ત્રીજી મહારાજ. ૩૭૬-૩૭૭
૧૨. સ્વામીશ્રીની આજ્ઞાથી હરિકૃષ્ણદાસ સ્વામી ભંડારો કરવા તૈયાર થયા. ૩૭૭
૨. શાસ્ત્રીજી મહારાજે પ્રાપ્ત કરેલી વિદ્વત્તા (‘પ્રાગજી ભગત બ્રહ્મવિદ્યાના ગુરુ’ થી ‘વિહારીલાલજી મહારાજ ધામમાં પધાર્યા’ સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. સારસ્વત અને રઘુવંશનો અભ્યાસ. ૬૪
૨. પુરાણી જ્ઞાનવલ્લભદાસજી પાસે દશમ સ્કંધ શીખવાનો ચાલુ રાખ્યો. પોતે ભણે અને સભામાં કથા પણ કરે. ૭૫
૩. તમે એને શાસ્ત્રવિદ્યા ભણાવો અને હું બ્રહ્મવિદ્યા ભણાવું. ૭૮
૪. પ્રગટની વાતો ઝીલવાની યજ્ઞપુરુષદાસજીની તીવ્ર બ્રહ્મજિજ્ઞાસાથી સ્વામી વિજ્ઞાનદાસજી પાસે એક માસ વાતો સાંભળી સ્વરૂપનિષ્ઠાની દૃઢતા કરી. ૮૦
૫. ભોળાનાથ ભટ્ટ પાસે ‘કારક’નો અભ્યાસ પૂરો કર્યો ૮૨
૬. બ્રહ્મચારી બાળકૃષ્ણાનંદજી પાસે ‘કિરાત’નો અભ્યાસ કર્યો. ૮૨

૭. વરતાલમાં આવીને પીતાંબર પુરાણી પાસે સારસ્વત અને કેશવપ્રસાદ પુરાણી પાસે રઘુવંશ
- શાસ્ત્ર ભણવાની પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી ૧૩૭
૮. વડોદરામાં વિદ્યાભ્યાસ રંગાચાર્ય પાસે સિદ્ધાંત કૌમુદી - વડતાલ ગીતા ભાષ્યનો અભ્યાસ
- કૌમુદીનો અધૂરો અભ્યાસ વડોદરામાં ફરી શરૂ કર્યો. ૧૪૮
૯. રાજકોટમાં વિદ્યાધ્યયન - સૂત્રભાષ્યનો અભ્યાસ. સ્વામીશ્રીને 'વિદ્યાવારિધિ' કે 'વિદ્યારત્ન' ની
ઉપમા ઘટી શકે. ૧૬૯-૧૭૦
૧૦. રાજકોટમાં બ્રહ્મસૂત્ર ઉપર શાંકર ભાષ્યનો જીવણરામ પાસે વિદ્યાભ્યાસ : 'વાહ ગોપાળાનંદ ! વાહ !
તમે જો હોત તો હું સત્સંગી થઈ જાત.' - જીવણરામ શાસ્ત્રી ૧૮૧-૧૮૨
૧૧. બ્રહ્મવિદ્યા પૂરી ભણાવી લીધી છે. હવે બીજાને સુખિયા કરશો. - ભગતજી - શાસ્ત્રીજી મહારાજને ૧૮૮
૧૨. વિદ્વત્તામાં યજ્ઞપુરુષદાસજી ખરેખર અજોડ છે. ૨૦૩-૨૦૪
૩. શાસ્ત્રીજી મહારાજના યોગથી થયેલાં પરિવર્તનો ('બ્રહ્મજ્ઞાનની અદ્ભુત લહાણ' થી 'કોઠારીનો પરિતાપ'
સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. તલ-ગાજરડા ગામના પટેલને યજ્ઞપુરુષદાસજીની વાતો સાંભળી ભગતજીનો ગુણ આવ્યો. ૧૨૬
૨. 'વાહ યજ્ઞપુરુષદાસ ! તેં તો આજે વાતો કરીને અંતર ઠારી દીધું ! ડભોઈમાં પુરાણી મોરલીધરદાસ
અને સૌની હઠ, માન અને ઈર્ષાની ગ્રંથિઓ ઓગાળી દીધી. ૧૪૪-૧૪૬
૩. વિદ્યાગુરુ રંગાચાર્ય પાસે કૌમુદીના અભ્યાસ દરમિયાન વાતો કરી ભગતજીમાં હેત કરાવ્યું. ૧૪૮-૧૪૯
૪. વાંસદાના દીવાન અમીન ઝવેરભાઈ નાથાભાઈને સત્સંગ કરાવ્યો. ૧૫૪
૫. પીજના જેઠાભાઈને આખી રાત વાત કરી - અક્ષરપુરુષોત્તમની નિષ્ઠા દૃઢ કરાવી. ૧૫૫-૧૫૬
૬. અમદાવાદના વૃદ્ધ સાધુ કૃષ્ણસ્વરૂપદાસજીને બ્રહ્મવિદ્યાનું હાર્દ બતાવી ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને
ગોપાળાનંદ સ્વામીનો મહિમા સમજાવ્યો. ૧૫૮-૧૫૯
૭. શાસ્ત્રીજીના ઉપદેશથી તમારા છોકરાઓને સત્સંગના સંસ્કાર થાય છે અને મંદિરમાં રહીને કથાવાર્તા
સાંભળે છે, એકાદશી નકોરડી કરે છે, પૂનમે જૂનાગઢ દર્શનને જાય છે. - સુધર્યા કે બગડ્યા.
- રાજકોટમાં સ્વામી બાલમુકુંદદાસજી ૧૭૦-૧૭૧
૮. કોઠારી જીભાઈને જાગા સ્વામીનો મહિમા સમજાવી પરિવર્તન કર્યું. ૧૭૫-૧૭૬
- પ્ર.૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો
લખવા.) (કુલ ગુણ ૮) નોંધ : દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.
૧. ડુંગર ભક્તનાં બાળચરિત્રોમાં વ્યક્ત થતો ધર્મ ('દિવ્ય ચરિત્રો' થી 'મહાભારતની કથા કરી' સુધીના જ
પ્રસંગો) ૧. કુટુંબમાં લગ્ન પ્રસંગે પણ એકાદશી કરવાનો નિયમ ન તોડ્યો. ૨૦
૨. ડેમોલમાં એકાદશી ઉપવાસ - રામાનંદી સાધુના આશીર્વાદ 'આગે બડે બડે મહાત્માઓંકા ભી ગુરુ હોગા. ૨૬
૨. શ્રીજીમહારાજનો સંકલ્પ : શુદ્ધ ઉપાસનાના મંદિરો અને વિઘ્ન ('અક્ષરપુરુષોત્તમના જ્ઞાનની શરૂઆત' થી
'શુદ્ધ ઉપાસનાના પ્રવર્તક' સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. સંવત ૧૮૨૮માં ગોંડલ જૂના મંદિરમાં સ્વામી બાલમુકુંદદાસ સ્વામીએ મધ્ય ખંડમાં અક્ષરપુરુષોત્તમની
મૂર્તિ પધરાવવાનો વિચાર કર્યો. કોઠારી ગોવર્ધનભાઈએ રાજ્યની મદદથી આ કાર્ય ન થવા દીધું
- બાલમુકુંદદાસ સ્વામીએ કહ્યું : 'આ કાર્ય મહારાજ પોતે અન્ય સ્વરૂપે કરશે. ૧૦
૨. સંવત ૧૮૫૩માં આચાર્યશ્રી વિહારીલાલજી મહારાજે 'પોતાને લાલજીની ખોટ છે' તેમ જાગા સ્વામીને
કહેવડાવ્યું. - જાગા ભક્તે કહ્યું : 'મહારાજ તો મહાપુરુષ જેવા બે દીકરા આપે, પણ અક્ષરપુરુષોત્તમની
જોટે ધાતુની મૂર્તિઓ મધ્ય મંદિરમાં પધરાવો.' - 'આ કાર્ય મારાથી થઈ શકે તેમ નથી, કારણ કે ભેખ
ઉપાધિ કરે.' - ધર્મના સ્તંભ જેવા, સત્સંગના ધણી અને પૂજનીય એવા આચાર્ય મહારાજ, તેમણે પણ
આ કાર્ય અશક્ય છે તેમ કહી દીધું. ૧૦
૩. ત્યાર બાદ ગોંડલમાં સ્વામીશ્રીના અગ્નિસંસ્કાર સ્થાને અક્ષરદેરીના સ્થળે એક શિખરનું મંદિર કરી, અક્ષર અને
પુરુષોત્તમની પટની મૂર્તિ પધરાવવા નારાયણદાસ સ્વામીએ વિચાર કર્યો. આ કાર્ય માટે જોઈતા નાણાં પણ હતાં;
પરંતુ વરતાલથી મંજૂરી મગાવતા 'ના' આવી એટલે નારાયણદાસ સ્વામીએ કહ્યું : 'અહીં તો ત્રણ શિખરનું
મંદિર થશે અને મહારાજ અને સ્વામીની ધાતુની મૂર્તિઓ બેસશે. ૧૦-૧૧

૪. ઉપાસનાનાં મંદિરો થશે ત્યારે જ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનો દિગંતમાં દિગ્વિજય થશે, એ નિશ્ચિત હતું. શ્રીજીમહારાજનો પણ એ સંકલ્પ હતો. શ્રીજીમહારાજે બોયાસણ, સારંગપુર અને ગઢડાનાં મંદિરો માટે એ અગમ વચનો કહ્યાં હતાં.

૧૧

૩. સંતો-ભક્તોના આધ્યાત્મિક દોષોના રખેવાળ ('મહારથી મુનીશ્વરાનંદ' થી 'સેવો નહિ, ખીચડી લાવો' સુધીના જ પ્રસંગો)

૧. 'આ તો બધું મારું જ આખ્યાન ચાલે છે.' - જોબન વરતાલો, માનભા, તખો પગી, મુંજો સૂરુ વગેરેનાં આખ્યાન સાંભળતાં બોયાસણના બેચર કિસાને થયેલી અંતદષ્ટિ

૪૦૫-૪૦૬

૨. 'દેહ જ જો આપણે આપણો ન માનીએ તો રક્ષા માટે પ્રાર્થના શું કામ કરવી પડે ?' - નાનાસાહેબને - 'હવે હું દેહની રક્ષા માટે પ્રાર્થના નહિ કરું, પરંતુ જીવ દેહાત્મભાવથી રહિત થઈને બ્રહ્મભાવને પામે એ પ્રાર્થના સ્વીકારશો.' - નાના સાહેબ - 'એ માટે તો અમારો જન્મ છે !' સ્વામીશ્રી

૪૮૩-૪૮૪

૩. 'સત્સંગ શોભાવે તેવો બુદ્ધિશાળી સાધુ સર્વોપરી ઉપાસના-માર્ગમાંથી ચળી જશે તો તેના જીવનું બહુ જ ભૂંડું થશે.' - કાશી જઈને શ્રીજીસ્વરૂપદાસને પાછા લઈ આવવાની નિર્ગુણદાસ સ્વામી અને ઈશ્વરભાઈને કરેલી આજ્ઞા

૫૧૨-૫૧૪

પ્ર.૮ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.

(પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું) (કુલ ગુણ ૧૨)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ, મનનનો ૧ ગુણ. મનન અહીં આપ્યા કરતાં જુદું પણ હોઈ શકે પણ વિષયને અનુરૂપ હોય તો તેના પૂરેપૂરા ગુણ આપવા.

૧. સાધુમંડળ મહુવામાં (૧૦૮-૧૧૦) પ્રસંગ : ભાદરોડ ભદ્રેશ્વર મહાદેવમાં મહાપુરુષદાસ અને ચાર સાધુ રોકાયા - યજ્ઞપુરુષદાસ, ચાર સાધુ અને મોહન બારોટ મહુવામાં ભગતજીનું ઘર શોધવા - અંતર્યામીપણે ભગતજી સામે આવ્યા - સાધુઓને મળીને ઠપકો આપ્યો 'હરિભક્તો શું કહેશે એવી શરમ ન આવી ? - યજ્ઞપુરુષદાસને કહ્યું : 'ભણેલા થઈને કેમ ભૂલ્યા અને શા સારુ આવ્યા ?' - 'આપની આજ્ઞા છે કે વિજ્ઞાનદાસજીની આજ્ઞામાં રહેવું. તેમની આજ્ઞાથી આવ્યા છીએ. - ભગતજીનું નૃસિંહ સ્વરૂપ - યજ્ઞપુરુષદાસે માંગેલી માફી - પુરાણી રઘુવીરચરણદાસને કહ્યું કે યજ્ઞપુરુષદાસ અને કેશવપ્રસાદદાસ બે જીવતા જીવથી સમાસ થશે - ગીગા ભક્તને મોકલી બંને સાધુને મંદિરમાં બોલાવ્યા - રઘુવીરચરણદાસનો સાધુઓને પ્રશ્ન : 'તમે પ્રાગજી ભગતને શું સમજો છો?'- યજ્ઞપુરુષદાસનો જવાબ : 'પરમ એકાંતિક સમજીએ છીએ બીજું કાંઈ સમજતા નથી.' - ભગતજીએ કહ્યું : 'ઠીક સમજે છે અને જેવું જાણવું ઘટે તેવું જાણે છે અને સારા છે, માટે રાખો.' - 'તમો આ પુરાણી રઘુવીરચરણદાસની આજ્ઞા મારી આજ્ઞા સમજી માનજો.' - સંતો ભગતજીને પગે લાગ્યા. 'આનંદમાં રહેજો. તમને સત્પુરુષ મળ્યા છે તે શી ફિકર છે ?' - બંનેની ક્રિયા જોઈને મંદિરના સાધુઓને ગુણ આવ્યો અને ભગતજીને કહ્યું : 'સાધુ તો બહુ સારા છે અને ભગવદી પણ છે.' મનન : સત્પુરુષના ઠપકામાં પણ જીવનું હિત હોય છે. તેને દિવ્યરૂપે જોવું જોઈએ. જેને સત્પુરુષ મળ્યા તેને કોઈ જાતની ફિકર રહેતી નથી.
૨. ગુજરાત આવો, રોગ મટી જશે (૩૫૫-૩૫૬) પ્રસંગ : સ્વામીશ્રી જૂનાગઢ મંદિરમાં દર્શન કરી નીકળ્યા ત્યારે ઝીણા ભક્ત બાલમુકુન્દદાસજીને નવરાવતા હતા. બાલમુકુન્દદાસ સ્વામીની પ્રાર્થના : 'મને પત થયો છે, તે ઘણી દવા કરવા છતાં રોગ મટતો નથી.' - સ્વામીશ્રી : 'તમે ગુજરાત આવો તો તમારી દવા ચાણસદના વૈદ્ય મનસુખલાલભાઈ પાસે કરાવીએ; તો તમારો રોગ મટી જશે અને દેહક્રિયા થાય તેવું થઈ જશે. અહીં કૃષ્ણજી અદા બિરાજે છે તો તેમનો સમાગમ કરશો.'- તેમનો ખાટલો નોખો રાખેલો અદાશ્રી રોજ સવારે વાતું કરવા જવા લાગ્યા. તેમનાથી મીઠા વિનાનો ચણાનો રોટલો જ ખવાતો. અદાશ્રીની વાતોથી શાંતિ થઈ.- જ્યારે બાલમુકુન્દ સ્વામી બોયાસણ આવ્યા ત્યારે સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી રોગ વધતો અટકી ગયો. ચાણસદ છ માસ રોકાયા. સ્વામીશ્રીની દષ્ટિમાત્રથી જ દેહક્રિયા કરે, રસોઈ બનાવે, કીર્તનો ગાય, સભામાં વાતો કરે એવું થઈ ગયું. સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી સુખિયા થઈ ગયા. મનન : એકાંતિક સંતના શરણે જવાથી આધી, વ્યાધિ અને ઉપાધિ ટળી જાય છે. સર્વ પ્રકારે સુખિયા થવાય છે.
૩. ઓતારો ભલો થાય યજ્ઞપુરુષદાસ ! ઓતારો ભલો થાય ! (૯૮-૯૯) પ્રસંગ : આચાર્ય મહારાજની આજ્ઞાથી ડભાણ બંડ શમાવવા ભગતજી વડોદરા થઈ ચાણસદ પધાર્યા. 'ભગતજી ગુજરાતમાં પધાર્યા છે.' તે

વાત વિજ્ઞાનદાસજી તથા નડિયાદ, નાર, વસો વગેરે ગામના હરિભક્તોને આ સમાચાર મળતાં કેટલાક હરિભક્તો ભગતજી પીજ હશે માની પીજ ગયા. નારના દાજીભાઈ, ઝવેરભાઈ ભગતજી વરતાલ હશે માની વરતાલ ગયા. અહીં યજ્ઞપુરુષદાસજીએ ‘ભગતજી નડિયાદ હશે માટે નડિયાદ જાઓ’ એમ કહી, મહારાજની પ્રસાદીનો મોગરાની કળીનો હાર અને તુંબડી આપી કહ્યું : ‘ભગતજીને મારા વતી હાર પહેરાવજો અને તુંબડી ભેટ આપજો.’ -વરતાલથી નડિયાદ, વડોદરા થઈ ચાણસદ ગયા. ભગતજીનાં દર્શન કરી યજ્ઞપુરુષદાસે મોકલાવેલો હાર ભગતજીને પહેરાવી તુંબડી ભેટ આપી. તેનાથી રાજી થઈ ભગતજી બોલ્યા : ‘ઓત્તારો ભલો થાય યજ્ઞપુરુષદાસ ! ઓત્તારો ભલો થાય. આ પ્રાગજી ભગત માટે આટલો દાખડો કર્યો ?’ એમ ત્રણ વખત ઘણા જ રાજીપાથી બોલ્યા. **મનન** : ભગવાન અને સંત અલ્પ દેખાતી ભેટને પણ મહદ્ માનીને રાજી થાય છે.

૪. સુરત પ્રતિ પ્રયાણ (૩૭-૩૮) પ્રસંગ : ડુંગર ભક્ત ત્રણ રૂપિયા સાથે મહેળાવથી વરતાલ આવ્યા. અહીં સુરતના કાછિયા ભક્ત મળ્યા. તેમને સુરત લઈ જવા માટે કહ્યું, તેમની પાસે ટિકિટના પૈસા ન હોવાથી ડુંગર ભક્તે પૈસા આપવાનું કહ્યું. સ્વામી રઘુવીરચરણદાસે બંને જમાડી આશીર્વાદ આપી સુરત રવાના કર્યા. ડુંગર ભક્તે હરિકૃષ્ણ મહારાજને પ્રાર્થના કરી : ‘મારો સંકલ્પ પૂરો થાય અને કોઈ વિઘ્ન ન આવે તેવી કૃપા કરશો.’- આણંદ ચાલતાં જઈને અઢીની ગાડીમાં સુરત ગયા. સાડા નવ વાગે સુરત મંદિરમાં પહોંચ્યા. વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામીએ પ્રસાદીના લાડુ જમાડી તૃપ્ત કર્યા. ડુંગર ભક્તનો આવો તીવ્ર વૈરાગ્યનો વેગ અને ઉત્કૃષ્ટ શ્રદ્ધા જોઈ સ્વામીશ્રી અતિશય રાજી થયા. ભગવાન ભજવાનું આવું સ્થાન સ્વામીશ્રીનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં ઘેર જે તીવ્ર વિષાદ હતો તે ટળી ગયો. બાળભક્ત બ્રહ્માનંદમાં મસ્ત બની ગયા. ભરતજીના આખ્યાનને દૃષ્ટિ સમક્ષ રાખનારા સંસારમાં અનાસક્તિરૂપ વૈરાગ્ય દૃઢ કરી, ભગવાન અને સંત તરફ જ દૃષ્ટિ રાખી વિશેષ દૃઢતાના સાધનરૂપ તપ અને સંતની સેવાનો આરંભ કર્યો. તેનાથી તેમનાંમાં ભગવત્સ્વરૂપનું બળ પ્રગટ થવા માંડ્યું.

મનન : ભગવાન ભજવાની તીવ્ર ઈચ્છાવાળાએ ભરતજીનું આખ્યાન નજર સમક્ષ રાખવું જોઈએ. તેથી આધ્યાત્મિક માર્ગમાં આવતા વિઘ્નોને ટાળી શકાય છે. સંસારના બંધનો દૂર રહે છે.

૫. ગાંધીજી સાથે મેળાપ (૫૯૬) પ્રસંગ : ગાંધીજી સાબરમતી આશ્રમમાંથી ઐતિહાસિક પ્રસંગની રૂપરેખા ઘડતા હતા. તે જ પ્રસંગની વાત સૌ સ્વામીશ્રીના અમદાવાદથી રહુ સુધીના પ્રવાસમાં કરતા હતા. સ્વામીશ્રી કોઈ ભવિષ્યકથન કરશે એ આશાએ સૌ કોઈ તેમને પૂછતા : ‘ગાંધીજી લડત શરૂ કરશે તો શું પરિણામ આવશે ?’ સ્વામીશ્રી કહેતા : ‘પરિણામની આશા ભગવાન ઉપર છોડીને નિષ્કામભાવે ધર્મ-નિયમ રાખી દેશની સેવા થશે તો ભગવાન ભળશે.’ બધાને સ્પષ્ટ જવાબ જોઈતો હતો. પણ સ્વામીશ્રી બ્રહ્મરૂપ કે આત્મારૂપ થવાની વાતના પ્રશ્ન સિવાય બીજી કોઈપણ બાબતમાં સ્પષ્ટ કહેતા નહિ.

મનન : નિષ્કામભાવે ધર્મ-નિયમ રાખી કરેલી જનસેવા કે દેશસેવામાં ભગવાન ભળે છે. સંતોએ રાજકારણથી દૂર જ રહેવું જોઈએ.

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં પાત્રોમાંથી કોઈ પણ એક પાત્રના પ્રસંગો વર્ણવી વ્યક્તિત્વનું આલેખન કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : પાત્રના પ્રસંગો વધારે હોય તેથી બધા જ પ્રસંગોનું વર્ણન હોવું જરૂરી નથી. પ્રસંગોના ૬ ગુણ અને વ્યક્તિત્વના આલેખનના ૨ ગુણ.

૧. સાધુ હરિકૃષ્ણદાસ (‘સ્વામીશ્રીના પ્રતાપનો પ્રકાશ’ થી ‘સ્થિતિ ટકાવવાનો મુદ્દો’ સુધીના જ પ્રસંગો)

પ્રસંગો : ૧. ગાનામાં આત્રઉત્સવ પ્રસંગે સ્વામીશ્રીની સેવામાં સાધુ હરિકૃષ્ણદાસ - સ્વામીશ્રી કેરી

ચૂસતાં જાય અને પ્રસાદી તેમને આપતાં જાય.

૪૩૮

૨. સ્વામીશ્રીનાં દર્શન ન થાય તો અન્ન-જળ ગળે નહિ ઊતરે.

૪૪૧-૪૪૨

૩. હરિકૃષ્ણદાસ સ્વામીશ્રીની સેવામાં જોડાયા. પછી સ્વામીશ્રીને તેઓએ દરબાર ફતુભાએ ડંકો માર્યો તેની વિગતવાર વાત કરી.

૪૪૨

૪. હરિકૃષ્ણદાસને ગરીબ પ્રકૃતિના સંતદાસ સાથે બોલવાનું થયું તે ઉપર સ્વામીશ્રીનો ઉપદેશ - દોષ જોવાની દૃષ્ટિ હોય તો ઉપાસ્ય સ્વરૂપમાં પણ દોષ આવે.

૪૬૭

૫. કથામાં ઊંઘતા હરિકૃષ્ણદાસને સ્વામીશ્રીએ પગની ઠેસ મારી જગાડ્યા અને ઠપકો આપ્યો.

૫૦૩

૬. જ્ઞાનવાતોની રુચિ - ઉપાસના માટે થતાં મંદિરોની સેવા કરવાનો ઉપદેશ.

૫૦૫-૫૦૭

૭. પોરબંદરથી પથ્થરોના વેગન અંગે કાર્યવાહી કરી. તેથી સ્વામીશ્રી રાજી. પોતે લાવેલ કેરીઓ સાથે બેસીને જમાડ્યા. ૫૪૮-૫૫૦
૮. સ્વામીશ્રી ત્રણ દિવસના ભૂખ્યા - હરિકૃષ્ણદાસે સ્વામીશ્રીની અનિચ્છા છતાં પરાણે જમાડ્યા. ૫૮૫-૫૮૬
૯. સ્વામીશ્રીને ગરમ પાણીથી સારી રીતે સ્નાન કરાવ્યું પછી વરસાદ થયો. ૬૦૨
૧૦. કરોડ ધ્યાન કરતાં મંદિરની સેવા કરવી અધિક છે. - સ્વામીશ્રીની ટકોર. ૬૦૪
૧૧. હરિકૃષ્ણદાસને ધ્યાનનું અંગ હોવાથી મૂર્તિનું સુખ લેવા ધ્યાનમાં બેસતા પણ સ્વામીશ્રી પધારે ત્યારે અખંડ સેવામાં જોડાઈ જતા. હેતુપૂર્વક સ્વામીશ્રી ઉપદેશ આપતા. ૬૦૪-૬૦૫
- વ્યક્તિત્વ :** ઉપાસના પ્રવર્તનમાં વિશેષ ફાળો - કથાવાર્તાનો તીવ્ર વેગ - સ્વામીની આજ્ઞાનાં પાલક - મરજીનાં જાણકાર - સ્વામીશ્રીનો મહિમા જાણનાર - સ્વામી પણ તેમને અલૌકિક સુખ આપતા - ગુરુભક્તિ અંગે અંગમાં.

૨. ત્રિભોવનદાસ ગોપાળદાસ (સોખડાના) ('સંજાયામાં સમૈયો' થી 'અમદાવાદમાં ઉપાધિ' સુધીના જ પ્રસંગો) પ્રસંગો : ૧. બોચાસણ મંદિરના બાંધકામમાં ત્રિભોવનભાઈએ ખેતી બંધ રાખીને છ ગાડાં, છ જોડી બળદ સ્વામીશ્રીને સુપ્રત કર્યા. ૩૧૮
૨. ત્રિભોવનભાઈ, ઝવેરભાઈ, તથા હીરાભાઈના હસ્તે બોચાસણ મંદિરના પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ નિમિત્તે શરૂ થયેલ યજ્ઞનો પ્રારંભ થયો. ૩૨૫
૩. સત્પુરુષને મન ન સોંપ્યું હોય તો સ્તુતિ કરતો હોય તે નિંદા કરે : સ્વામીશ્રીના અપ્રતિમ વ્યક્તિત્વથી તેમના નજીક ન આવી શકતાં અંતર છેદું રહેતું. - મોતીભાઈમાં આત્મબુદ્ધિ પૂજ્યબુદ્ધિમાં ફેરવાઈ - ઉપાસ્ય સ્વરૂપ માનવા લાગ્યા. - મોતીભાઈને ન ગમ્યું - સ્વામીશ્રીને વાત કરી - ન ગમતું હોય તો નિષેધ કરો, ઉપેક્ષા કરો, તો આપોઆપ બંધ થઈ જશે. - આ શબ્દો ત્રિભોવનભાઈએ સાંભળ્યા - એ શબ્દોથી અંતરમાં ઝેર રેડાયું. - સ્વામી પ્રત્યે અભાવ આવ્યો. બોચાસણ આવવાનું બંધ કર્યું. સત્સંગથી મન નોખું પડ્યું. વાત સમગ્ર સત્સંગમાં પ્રવર્તી. - આણંદમાં અદાશ્રીએ સમજાવ્યા. - પશ્ચાત્તાપ - સ્વામીશ્રીનો મહિમા પૂર્વવત સમજાયો. છતાં અંતઃકરણના ભાવ સ્થિર ન થયા. - વાસ્તુ પ્રસંગે સ્વામીની વાતનું પારાયણ કરવા સ્વામીશ્રી અને સમગ્ર સત્સંગને તેડાવી ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત કરવાનું નક્કી કર્યું. - આશાભાઈની વાતોથી સ્વામીશ્રી પ્રત્યે પ્રથમ જેવો ભાવ થયો. નિર્દોષબુદ્ધિ સ્થિર કરી. - પુત્રોને શિર સાટે સત્સંગ કરવાની ભલામણ કરી. ૩૮૫-૩૮૭
- વ્યક્તિત્વ :** ખૂબ સેવાભાવી હતા પણ સ્વામીશ્રી કરતાં બીજા અધિક મનાઈ જતાં કલ્યાણનો માર્ગ ચૂક્યા પણ અદાશ્રીમાં હેતુ હોવાથી તેમની સાચી વાત હેતે કરીને મનાઈ. તેથી સ્વામીશ્રીમાં પૂર્વવત ભાવ થયો. પુત્રોને પણ શિર સાટે સત્સંગ રાખવાની ભલામણ કરી.

વિભાગ - ૩ : 'સ્વામીની વાતો' એકવીસમી આવૃત્તિ, સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫

અભ્યાસક્રમની વાતોના ક્રમાંક : પ્રકરણ ૩/૧, ૩, ૫, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧, ૩૨, ૩૩

પ્ર.૧૦નીચે આપેલા પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ બેના મુદ્દાસર જવાબ લખો. (પાંચેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૬)

૧. સ્વામીએ શિવલાલની બુદ્ધિનો ડોડ શું કરીને ટાળી નાખ્યો ? (૨૨/૧૦૮)
- જ. સોનું લેવાનો સંકલ્પ થયો પણ કોઈ દી સો કરોડ મણ ઢૂંસાં લઈને કમાણી કરીએ, એવો સંકલ્પ થાય છે ? ત્યારે કહ્યું જે, ના મહારાજ ! ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે, 'મોટા સાધુની સમજણમાં તો મહારાજની મૂર્તિ વિના પ્રકૃતિપુરુષ સુધી ઢૂંસાં જ છે, પણ કાંઈ માલ જણાતો નથી. તમે એટલી ઘડી આવા સાધુનાં દર્શન ને વાતું મૂકીને શી કમાણી કરી ? એમ કહી બુદ્ધિનો ડોડ ટાળી નાખ્યો.
૨. જીવ મહારાજને પુરુષોત્તમ કહેવામાં શા માટે અટકે છે ? (૧૮/૧૦૭)
- જ. એક ઘોડાનો સ્વપ્નમાં પગ ભાંગ્યો. તે જ્યારે જાગ્યો ત્યારે તોળીને ઊભો, પણ પગ માંડે નહિ. ત્યારે વૈદને દેખાડ્યું તો વૈદે કહ્યું : 'આ ઘોડાનો પગ ભાંગ્યો નથી ને માંદો થયો નથી, એને સ્વપ્ન થયું છે તે પગ તોળીને

ઊભો છે. તે બસે ઘોડાં સાબદાં કરો ને તોપુંના ને બંધૂકુંના ભડાકા કરવા માંડો, એટલે ચમકશે ત્યારે સ્વપ્ન થયું તે મૂકી દેશે. તેમ એને શાસ્ત્રના શબ્દની ભ્રાંતિ પડી છે. તેથી જીવ મહારાજને પુરુષોત્તમ કહેવામાં અટકે છે.

૩. ‘દેશમાં ફરીને આવ્યા ને મનુષ્ય તો દીઠા જ નહિ.’ વાક્યનો મર્મ સમજાવો. (૮/૮૯)

જ. મનુષ્ય તો લીંબડી કે નીચે દેખ્યા હે. ને બીજે મનુષ્ય તો દીઠા જ નહિ.’ મહારાજ લીંબડીની નીચે બેઠા છે. તેમની પાસે બેસનારા ભક્તો તેમના સંબંધે મનુષ્ય છે. બીજે માણસ છે પણ તેમને ભગવાન અને સંતનો યોગ થયો નથી. તેથી તેઓ દેખાય છે, તો મનુષ્ય પણ મનુષ્ય દેહે કરીને જે પ્રાપ્તિ કરવાની છે. તે તેઓ કરી શકતા નથી. માટે સ્વામીની દૃષ્ટિએ તેઓ મનુષ્ય નથી.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર અભ્યાસક્રમની ‘સ્વામીની વાતો’નું પ્રમાણ આપી સમજાવો. (આઠથી દસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : (૧) સમજૂતી મૌલિક રીતે લખવાની હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયની સમજૂતી પરીક્ષાર્થીએ લખેલી હોય તો તે પ્રસંગને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. પ્રમાણનો ૧ ગુણ, સમજૂતીનો ૧ ગુણ. (૨) ઉકેલપત્રમાં આપેલ સ્વામીની વાત સિવાય અભ્યાસક્રમમાં આવતી સ્વામીની વાતમાંથી બીજી કોઈ પણ વાત પરીક્ષાર્થીએ લખેલ હોય અને તે વિષયને અનુરૂપ આવતી હોય તો તેના ગુણ કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરીને મૂકવા. જ્યાં બે પ્રમાણ આવતાં હોય ત્યાં કોઈ પણ એક પ્રમાણ અને તેને અનુરૂપ સમજૂતી લખી હોય તો તેના પૂરા ગુણ આપવા.

૧. મહારાજે સાકરબાને કહ્યું ‘મા ! તમારા મૂળજી તો અમને ત્રણે અવસ્થામાં નિરંતર દેખે છે.’ (૮/૮૯)

પ્રમાણ : અમારા ખરેખરા સત્સંગી તો ગોરધનભાઈ તથા પર્વતભાઈ આદિક છે, તે તો અમને ત્રણે અવસ્થામાં અમને નિરંતર દેખે છે. સમજૂતી : જેની બ્રાહ્મી સ્થિતિ થાય છે તેને ત્રણેય અવસ્થામાં મહારાજની મૂર્તિ દેખાય છે તેને બધુંય સમ વર્તે છે.

૨. ગામના સરપંચ આગળ ગામના માણસો હાથ જોડીને ઊભા રહે, રાજ્યના મુખ્યમંત્રી આગળ રાજ્યના શ્રેષ્ઠીઓ તેમજ ભારતના વડાપ્રધાન આગળ ભારતની સર્વે પ્રજા હાથ જોડીને ઊભી રહે. (૫/૯૭)

પ્રમાણ : મહારાજ તો ગારડીને ઠેકાણે છે ને તેમની આગળ તો જીવ, ઈશ્વર, પુરુષ ને અક્ષરાદિક તે સર્વે મહારાજ આગળ હાથ જોડીને ઊભા છે. સમજૂતી : શ્રીજીમહારાજ તો પૂર્ણ પુરુષોત્તમ નારાયણ સર્વોપરી, સર્વ અવતારના અવતારી હોવાથી જીવ, ઈશ્વર, પુરુષ ને અક્ષરાદિક તે સર્વેથી મહારાજ પર છે.

૩. કીડી જેવા તુચ્છ જીવ સૂટકેસમાં બેસી જાય તો વગર સાધને પ્લેનમાં બેસી પરદેશ પહોંચી જાય.

પ્રમાણ : મચ્છરિયું તે ગરુડની ગતિ કેમ કરે ? ગરુડ પૃથ્વી ઉપર આવ્યો હોય ને તેની પાંખમાં મચ્છરિયું બેસી જાય તો કેટલો પ્રયાસ પડે ? - ‘ગોપાળાનંદ સ્વામી ને મુક્તાનંદ સ્વામી તે તો ગરુડ જેવા છે, તેની પાંખમાં આપણે બેસી ગયા છીએ, માટે કાંઈ ચિંતા ન રાખવી.’ સમજૂતી : કીડીની ગતિ નથી પણ તે સૂટકેસમાં બેસી જાય તો આરામથી વગર મહેનતે, વગર વીઝાએ પરદેશ પહોંચી જાય છે. તેમ આપણે પણ જો મોટાની પાંખમાં બેસી જઈએ તો અક્ષરધામમાં જવા માટે ઝાઝી મહેનત કરવી ન પડે. (૩૧/૧૧૩)

૪. સત્પુરુષને વિષે દૃઢ પ્રીતિ એ જ આત્મદર્શન ને પરમેશ્વરના સાક્ષાત્ દર્શન થવાનું પણ એ જ સાધન છે.

પ્રમાણ : આ બધોય સત્સંગ તો મહારાજનું શરીર છે, પણ જે મોટા એકાંતિક સાધુ છે, તે દ્વારે તો મહારાજ અખંડ રહ્યા છે, તેને વળગે છે ત્યારે તેને મહારાજનું સુખ આવે છે, જેમ ગાયના આંચળમાંથી દૂધ આવે છે તેમ. સમજૂતી : મહારાજે ગઢડા પ્રથમ ૨૭ માં કહ્યા પ્રમાણે ‘એ સંતની સર્વે ઈન્દ્રિયોમાં ભગવાન રહ્યા છે. તેથી સત્પુરુષને છોડીને ગમે તે કરશે પણ સુખ નહિ આવે ને સત્પુરુષ દ્વારે તો મહારાજ અખંડ રહ્યા હોવાથી તેના સંબંધવાળી અલ્પ ક્રિયા પણ સુખ પમાડશે. (૨૦/૧૦૮)

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. જેટલું ભૂંડું આચરણ થાય છે, તેટલું શું છે ? (૧૫/૧૦૪)
- જ. જેટલું ભૂંડું આચરણ થાય છે, તેટલું અજ્ઞાન છે.
૨. સત્સંગીકા કેસા કલ્યાણ હોતા હે ? આ પ્રશ્ન કોણે પૂછ્યો ? (૧૦/૧૦૦)
- જ. આ પ્રશ્ન સ્વરૂપાનંદ સ્વામીએ પૂછ્યો.
૩. આઠ અશુભ યોગ કયા કયા છે ? (૧૭/૧૦૫)
- જ. અશુભ દેશ, કાળ, સંગ, ક્રિયા, શાસ્ત્ર, મંત્ર, દીક્ષા ને દેવતા આઠ અશુભ યોગ છે.
૪. ક્યાં પાટુઓ ખાધા જેવું શું છે ? (૨૧/૧૦૮)
- જ. આવા સાધુને મૂકીને બીજે સુખ લેવા જાય, તે તો પાટુઓ ખાધા જેવું છે.

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા કોઈ પણ બેના દૃષ્ટાંત અથવા પ્રસંગ વર્ણવી તેનો સિદ્ધાંત લખો. (કુલ આઠેક લીટીમાં)
(કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : સિદ્ધાંત મૌલિક રીતે લખવાનો હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયનો સિદ્ધાંત પરીક્ષાર્થીએ લખેલો હોય તો તે દૃષ્ટાંતને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. દૃષ્ટાંતના ૨ ગુણ, સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ

૧. મંદિર- મૂર્તિયુંનું દૃષ્ટાંત (૧૩/૧૦૩) દૃષ્ટાંત : આ મંદિર સારું મૂર્તિયું લેવા ગયા ત્યારે સલાટે કહ્યું જે, ‘કેવી મૂર્તિયું કાઢી આપું ?’ ત્યારે સાધુએ કહ્યું : ‘આ નકશા પ્રમાણે કાઢી આપો.’ ત્યારે તે સલાટે કહ્યું જે, ‘લાખો રૂપિયાનું મંદિર હોય ત્યારે એવી મૂર્તિયું શોભે.’ પછી સાધુએ કહ્યું જે, ‘મંદિર પ્રમાણે જ મૂર્તિયું લેવા આવ્યા છીએ.’ ત્યારે કહ્યું જે, ‘તો કાઢી આપું.’ પછી સલાટે મૂર્તિયું કાઢી આપી. સિદ્ધાંત : તમારે મૂર્તિ તો છે, પણ મંદિર વિના પધરાવશો ક્યાં ? માટે ભગવાન પધરાવવા હોય તો આમાં કહ્યું એવું મંદિર કરવા શીખો, તો ભગવાન રહે.’ તેમ આપણે બ્રહ્મરૂપ થયા વિના પુરુષોત્તમને પધરાવશું ક્યાં? માટે પુરુષોત્તમ પધરાવવા હોય તો બ્રહ્મરૂપ થાવું.’
૨. સો કરોડ મનવારો ભરવી છે (૧/૮૫) દૃષ્ટાંત : અમે સો કરોડ મનવારો લઈને આવ્યા છીએ એટલા જીવનો ઉદ્ધાર કરવો છે. તે પ્રથમ ચિંતામણિયું ભરશું, પછી પારસમણિયું ભરશું, પછી હીરા, પછી મોતી, પછી દાગીના, પછી સોનામહોરો, પછી રાજ, પછી રૂપિયા ને કોરિયું ને પછી છેલી બાકી ગારો, એ પ્રકારે પૂરણી કરવી છે; એવી રીતે મુક્તના અનંત પ્રકારના ભેદ છે, ને કલ્યાણ પણ અનંત પ્રકારનાં છે. સિદ્ધાંત : ભગવાન અને સંત જીવનું કલ્યાણ કરવા જ આવ્યા છે. એક વાર જેમને તેમનો સંબંધ થઈ જાય. તેને સત્સંગમાં જન્મ ધરાવીને તે તેનું કલ્યાણ કરે છે.
૩. રાવણની સભામાં અંગદે પગ રોપ્યો હતો (૧૬/૧૦૫) દૃષ્ટાંત : જેમ રાવણની સભામાં અંગદે પગ રોપ્યો હતો તે કોઈથી ઊપડ્યો નહિ. તેમ અમે પણ નિષ્કામ, નિર્લોભ, નિઃસ્વાદ, નિઃસ્નેહ ને નિર્માન એ જે પાંચ પગ રોપ્યા છે તેને ફેરવવાને કોઈ સમર્થ નથી. સિદ્ધાંત : મહારાજે વર્તમાનરૂપી પાંચ પગ રોપ્યા છે. તે શુદ્ધ જીવન માટે છે. તેને કોઈ ફેરવી શકે તેમ નથી. તે પ્રમાણે કરવાથી સુખી થવાય છે.

સમાપ્ત